

JAK NA REFLEXI EMOCÍ PO FILMOVÉ PROJEKCI

Bez přehánění lze říci, že **reflexe je v celém procesu sdílení dokumentárního filmu to nejdůležitější** – a zároveň i to, na co se v rutině vyučovacího procesu často zapomíná. Bez provedení reflexe ale zcela určitě ztrácíme to, co nám práce s filmem nabízí: vzácné chvíle, kdy se, zasaženi silou příběhu, otevřeme a jsme ochotni aspoň na chvíli sejmut své masky.

Společné sledování filmu

Začněme nejprve projekcí filmu – ani ta není jen obyčejným puštěním počítače a zapnutím dataprojektoru. Dochází při ní k něčemu mimořádnému, k něčemu, co běžný vzdělávací proces neumožňuje tak často: najednou tu nejsou na jedné straně „oni“, učitelé, kteří něco sdělují, a na druhé straně „oni“, žáci, kteří jsou poučováni. Najednou jsme tu „my“, kteří společně sledujeme často velmi osobní zpověď hrdinů dokumentárního filmu.

Pasivní sledování děje na plátně se tak mění v aktivní sdílení příběhu a už v této chvíli přichází první výzva: **sledujeme atmosféru ve třídě, pozorujeme své žáky a studenty, jak film vnímají, co s nimi dělá, jak ho prožívají**, kdy ztichnou, nebo kdy se naopak začínají vrtět. V každé třídě může být projekce jiná, záleží na atmosféře ve třídě, na jejích aktuálních problémech, ale i na roční či denní době, ba dokonce i na tom, jakou náladu má učitel. Se stejným snímkem tak můžeme pracovat roky a nikdy nás to neomrzí, pokud si v sobě zachováme citlivost vůči sdílení atmosféry při projekci.

Práce s emocemi

Po projekci pak nastupuje právě ta nejdůležitější část práce s dokumentárním filmem – reflexe. Při ní bychom měli pracovat s emocemi, které v žácích film vyvolal. Vzhledem k tomu, že osudy hlavních hrdinů nebo okolnosti natáčení snímku bývají většinou velmi silné, je tento krok zcela nezbytný. Ale to není jediný důvod, proč je dobré provádět reflexi. Vzájemné sdílení pocitů totiž obohacuje v mnoha dalších ohledech.

Předně se při reflexi žáci učí naslouchat jeden druhému. Pokud zvolíme tu nejjednodušší formu, kdy každý řekne jedno jediné slovo vyjadřující jeho momentální rozpoložení, dosáhneme toho, že se dostanou ke slovu všichni. Současně se při tom učí naslouchat – a to není málo. Zároveň dostávají i lekci z tolerance a pochopení – najednou je zřejmé, že stejný film může v každém z nás vyvolávat různé pocity: někdo může cítit smutek, zatímco druhý radost, někdo beznaděj, a druhý naopak velmi silně vnímá ve filmu poselství naděje. Je dobré porozumět tomu, že pocit, na rozdíl od postoje či názoru, je vždycky pravdivý. To dodává žákům odvalu hovořit, a to i těm, kteří často po své odpovědi na učitelovy otázky slyší: „Špatně!“ Při sdílení pocitů není nic špatné, nelze udělat chybu, a tak se velmi brzy rozpovídají i ti, kteří si zvykli raději mlčet.

Reflexe vede žáky zároveň k respektu: **pochopí, že na věci je možné dívat se z různých úhlů**. Kdybychom se jim něco podobného pokoušeli předat z pozice pedagogů, nikdy by se nám nepodařilo sestavit a předložit žákům tak přesvědčivou a důvěryhodnou mozaiku pocitů, které pro ně není těžké respektovat. A navíc – **i my se něco dozvídáme o žácích**, o tom, jak věci vnímají, a často se dostáváme i k důvodům, proč se naučili dívat na svět kolem sebe právě tím či oním způsobem. Také proto se filmy dají využít nejen ve výuce, ale třeba i při práci výchovného poradce nebo metodika prevence: sdílení filmů a pocitů po projekci nám umožňuje vidět žáky jinak – lépe, víc zblízka a s větším porozuměním.

Přestanou-li se žáci bát vyjadřovat své pocity, začnou se i ptát. A to je další zázrak této metody: žáci se ptají, protože chtějí opravdu slyšet odpovědi. To bývá v běžně pojatém vyučovacím procesu sice žádoucí, ale vzácné. A co víc – žáci si odpovědi na otázky také pamatují, protože se neptali jen pro formu, ale na základě skutečného zájmu, který v nich filmový příběh vyvolal. A stejně tak jsou ochotní na hledání odpovědí spolupracovat.

Dobře a důsledně provedená reflexe může časem vést i k tomu, že žáci přestanou chtít být pouze pasivními „konzumenty“ příběhu, ale probudí se v nich zájem „něco udělat“. A tady začíná skutečná radost z pedagogické práce: můžeme se porozhlédnout po svém nejbližším okolí a hledat, kde bychom mohli my sami něco společně změnit.

Metody reflexe

Metod reflexe je celá řada, důležité ale vždycky je, aby se žáci nejen učili vyjadřovat své pocity a respektovat pocity druhých, ale aby jim i rozuměli a uměli je vysvětlit. Proto je dobré nezapomínat klást otázku: PROČ? Zcela nenápadně a přirozeně se tak žáci učí kriticky myslet, přemýšlet v souvislostech a s odpovědností, aniž bychom my museli mentorovat nebo poučovat. Jde to vlastně samo – jen umět dát prostor a rámec s pravidly pro sebevyjádření.

Jedno slovo

V praxi se osvědčilo provést vždycky po projekci metodu „jednoho slova“ – je to dobrý start pro následné prohloubení sdílení pocitů. Zcela nezastupitelná je v případě, že je film velmi emotivní a žáci bojují s dojetím nebo nejsou schopni cokoliv říct. Pojmenovat jedním slovem svůj pocit nebo to, co nám po zhlédnutí filmu zůstalo v hlavě, většinou dokážou všichni. Výjimečně se stává, že žák jen zavrtí hlavou nebo řekne, že neví – v takovém případě na něj netlačíme, respektujeme jeho rozpoložení, ale je možné se k němu ve chvíli, kdy už všichni promluví, vrátit a dát mu ještě prostor k vyjádření. Většinou už je klidnější a odpoví. Jednotlivé výpovědi žáků lze také zaznamenávat na tabuli nebo flipchart – je pak dobře vidět, jak film působil na třídu jako celek, které emoce se opakovaly apod. Vhodné je tuto metodu použít i v případě, že do konce hodiny už zbývá málo času – její provedení si vyžádá opravdu jen několik minut.

Možná stojí za zmínku ještě to, že žáci mají často problém s formulováním či pojmenováním svých pocitů, zvláště na počátku naší práce s filmem. Pro podobné případy je vhodné v rámci této metody rozdat PRACOVNÍ LIST 1, kde jsou uvedené jednotlivé emoce, z nichž žáci mohou vybírat, případně doplnit ty, které podle nich chybějí. Je také možné nechat v pracovním listu prostor pro vysvětlení: je dobré, když si žák uvědomí, proč vybral právě tu kterou emoci (dvě, tři... – zadání může být libovolné).

I.N.S.E.R.T.

Na metodu reflexe jedním slovem lze pak navázat metodou I.N.S.E.R.T. Ta se využívá především při práci s textem (aneb čtením a psaním ke kritickému myšlení), ale dá se dobře využít i pro reflexi. Metoda pracuje se znaménky plus (+), minus (-), vykřičník (!) a otazník (?). Ke znaménku plus žáci uvádějí to, co na filmu vnímají jako pozitivní, ke znaménku minus naopak to, co vnímají jako negativní. U vykřičníku máme několik možností, z nichž vybíráme podle poselství filmu: žáci mohou hovořit o tom, co pro ně bylo ve filmu nové, nebo o tom, co považují za jeho nejsilnější část. Otazník umožňuje klást otázky – odpovědi na ně pak lze poskytnout různými způsoby: od společného hledání přes zadání práce na příští hodinu až po možnost, že odpovíme sami.

I.N.S.E.R.T. je metoda velmi vhodná i v situaci, kdy máme do hodiny pozvaného hosta – otázky na něj pak od žáků přicházejí zcela přirozeně a není nutné se dopředu stresovat tím, že se nikdo na nic nezeptá. Výpovědi k jednotlivým znaménkům si žáci mohou připravit písemně, ale stejně dobře to dokážou i ústně.

Pětílístek

Metodu „pětílístek“ (psaní básničky v pěti řádcích) je možné použít kdykoliv. Představuje vhodný způsob, jak přimět žáky napsat báseň volným veršem a zároveň tím vyjádřit emoce po filmu. Pro pedagogy, ale i pro žáky samotné bývá překvapivé, že díky této metodě skutečně cosi jako básničku napíší všichni – a většinou jsou všichni i ochotni své dílo sdílet s celou třídou. Básničky se dají ve třídě vyvěsit formou „tiché galerie“, mohou se stát součástí žákova osobního portfolia, může z nich na konci školního roku po řadě projekcí vzniknout sborník apod. Pro jednodušší tvorbu básniček je možné využít PRACOVNÍ LIST 2.

Příklad:

svoboda

křehká životodárná

osvobozuje dává zavazuje

je nutné ji bránit

volnost

Reflexí může být samozřejmě i specificky zvolená aktivita nebo diskuse, přesto je lepší volit v první řadě některou z výše uvedených metod. Umění diskuse je třeba se nejdříve naučit – a platí to jak pro učitele, tak pro žáky. Jde o dovednost, která se teprve rodí v průběhu času a vzájemného poznávání. Dobrá diskuse je možná jedině v bezpečném prostředí, při jistotě, že naše názory nebude nikdo zesměšňovat, že máme kolem sebe lidi tolerantní a schopné naslouchat. A k tomu lze dospět právě dobře a vždy prováděnou reflexí

CO CÍTÍM?

Z uvedeného seznamu vyberte jednu nebo více emocí (postoj, naladění...), které po projekci filmu cítíte. Do pravého sloupce několika slovy napište důvod.

EMOCE	PROČ
radost	
smutek	
naděje	
beznaděj	
zlost	
chuť pomoci	
zvědavost	
nejistota	
nedůvěra	
zmatek	
obdiv	
vděčnost	
dojetí	

PĚTILÍSTEK

Návod, jak vyplnit jednotlivé řádky:

jedno slovo = název, jméno, označení popisovaného (podstatné jméno)

--

dvě slova = vlastnosti popisovaného (přídavná jména)

--	--

tři slova = co dělá, jaké jsou jeho typické projevy (slovesa)

--	--	--

čtyři slova, resp. krátká věta o čtyřech slovech = jaký k němu máte postoj, pocit z něj

--	--	--	--

jedno slovo = synonymum vystihující popisované

--